

Criteria

Sector

- vmbo
 havo / vwo
 mbo
 ho

Thema

- Visie, beleid en kwaliteit
 LOB-leeromgeving
 LOB-programma
 Studiekeuze/ studiesucces
 Loopbaangesprek
 Doorstromen
 Arbeidsmarktinformatie
 LOB-documenten
 Ouderbetrokkenheid
 Professionalisering
 Samenwerking
 Kansengelijkheid

Jaartal

- 2024
 2023
 2020 - 2022
 2015 - 2020
 < 2015

Soort publicatie

- Proefschrift
 Inaugurale rede/ lectorale rede
 Onderzoeksrapport
 Samenvatting onderzoeksrapport
 Artikel

ALGEMENE GEGEVENS

Titel	<i>Studiekeuze in beweging.</i>
Auteurs	Dialogic, Oberon & SEO. (2024). In opdracht van het ministerie van OCW.
Hyperlink volledig onderzoek	https://open.overheid.nl/documenten/5efd53f3-4e40-4658-93fa-e8a0a2894954/file

SAMENVATTING

Samenvatting van het onderzoek

Er is op dit moment sprake van historisch grote personeelstekorten in Nederland, waarbij de krapte het grootst is in de sectoren onderwijs, zorg, techniek en ICT. Een van de oplossingsrichtingen waarin gezocht wordt, is het (sterker) stimuleren dat studenten een opleiding volgen in een richting met een duurzaam arbeidsmarktperspectief.

De aansluiting tussen het middelbaar beroepsonderwijs (mbo) en het hoger beroepsonderwijs (hbo) en wetenschappelijk onderwijs (wo) en de arbeidsmarkt in Nederland is over de breedte goed.

Tegelijkertijd wordt vanuit de politiek en de samenleving regelmatig gevraagd naar meer of sterker sturende maatregelen om jongeren en volwassenen te sturen naar opleidingen die opleiden voor tekortsectoren die bijdragen aan urgente maatschappelijke opgaven zoals de energietransitie of krapte in de zorg. Het gaat daarbij om maatregelen die de keuze van studenten kunnen beïnvloeden en daarmee studentstromen verleggen. In dit onderzoek staan acht van dergelijke maatregelen centraal:

- numerus fixus,
- verlaging collegegeld,
- verlaging of afschaffing lesgeld,
- tweede studie in zorg en onderwijs tegen wettelijk collegegeld,
- verhoging salaris BBL,
- baangaranties,
- diplomabonus en
- warme overdracht

De maakbaarheid van studiekeuze

Studiekeuze is een gelaagd proces, dat jaren duurt en sterk afhankelijk is van de context van de student. De belangrijkste drijfveer achter studiekeuze is de **intentie** van de studie-kiezer om bepaald gedrag te vertonen, op basis van het **beeld** dat ze hebben van zowel de opleiding als het latere beroep. Uit onze vignettenstudie blijkt dat het beeld dat studenten hebben van de inhoud van de opleiding het grootste effect heeft op studiekeuze. Interview-respondenten zijn ook unaniem van mening dat dit de belangrijkste drijfveer van studenten is. Het bieden van loopbaanoriëntatie en vroege voorlichting heeft mogelijk wel effect op instroom in opleidingen met een duurzaam arbeidsmarktperspectief. Dit soort alternatieve maatregelen zijn nuttig om nader te onderzoeken. Daarbij merken we op dat de wenselijkheid van sturende maatregelen een politieke afweging is, die onder interviewrespondenten ter discussie staat, omdat het ingrijpt op individuele keuzevrijheid. Daarnaast is het keuzeproces zeer gelaagd. Sturende maatregelen richten zich maar op een beperkt onderdeel van het hele studie- en beroepskeuze traject. De aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt is (zeker in het hbo en wo) verre van lineair, wat betekent dat gediplomeerden uit een opleiding voor een tekortsector niet per definitie ook in een tekortsector gaan of blijven werken. De arbeidsmarkt evolueert ook constant, waardoor het niet altijd mogelijk is te voorspellen wat in de toekomst tekortsectoren worden of blijven. Ten slotte maakt een sterker sturend stelsel, dat bijvoorbeeld meer numerus fixi hanteert of sommige opleidingen minder aanbiedt, het moeilijker voor studenten om hun intrinsieke motivatie te volgen. Dit kan kansenongelijkheid in de hand werken, en de brede toegankelijkheid van het stelsel onder druk zetten. Hiermee bedoelen we het risico dat door numerus fixus sommige groepen studenten meer negatieve zelfselectie vertonen, of minder kans hebben om door selectieprocedures heen te komen. Dit laatste is geen gegeven, en hangt af van de manier waarop numerus fixus geïmplementeerd wordt.

Werking van sturende maatregelen

De acht geëvalueerde maatregelen hebben geen bewezen effect op het verhogen van instroom in opleidingen voor een tekortsector. Daarmee kunnen we niet concluderen dat de maatregelen doeltreffend zijn.

De maatregelen diplomabonus, baangarantie en warme overdracht leiden niet tot meer instroom in opleidingen die opleiden voor een duurzaam arbeidsmarktperspectief, maar zorgen mogelijk wel voor minder uitval binnen deze opleidingen. Deze maatregelen kunnen zo indirect wel bijdragen aan het verminderen van tekorten op de arbeidsmarkt. Daarbij zijn deze maatregelen goed uitvoerbaar, en kennen ze relatief lage uitvoeringskosten.

Financiële prikkels gericht op het verlagen van opleidingskosten zijn relatief duur en hebben geen bewezen effect op instroom, zo blijkt uit een analyse van cbs-data en de vignettenstudie. Een numerus fixus is zeer effectief in het verlagen van instroom in opleidingen die **niet** opleiden voor een tekortsector, maar er is geen experimenteel bewijs dat dit ook resulteert in hogere instroom in

LOB ONDERZOEK

opleidingen die opleiden voor een tekortsector. Hiermee zijn de maatregelen per definitie niet doelmatig. Alleen verhoging van het salaris in het BBL heeft enig effect op het verhogen van instroom in opleidingen. De verklaring die wij op basis van theoretisch model plausibel vinden, is dat veel maatregelen gericht zijn op het wegnemen van (financiële) barrières om een bepaalde opleiding te doen, maar weinig tot niks doen aan de onderliggende intentie die leidt tot studiekeuze.

We concluderen echter ook, op basis van bestaande literatuur, onze interviews en de vignettenstudie, dat studiekeuze wel – maar niet makkelijk - beïnvloedbaar is. De belangrijkste factor die studiekeuze beïnvloedt, is het beeld dat studenten van de studie en het daarop-volgende beroep hebben. Het gaat hierbij niet om concrete kosten van de opleiding, baankansen en later salaris, maar om het beeld dat studenten hebben van de inhoud van hun studie, het latere beroep, de primaire en secundaire arbeidsvoorwaarden en de arbeidsomstandigheden. Dit beeld komt niet altijd overeen met de werkelijkheid. Deze beelden zijn te beïnvloeden door loopbaanoriëntatie en voorlichting. Deze beïnvloeding is uitdagend omdat beelden van leerlingen al op zeer vroege leeftijd ontstaan en sterk gestuurd worden door hun sociale omgeving.

TRANSFER

Wat kun je uit het onderzoek meenemen naar de LOB-praktijk?

Het onderzoek onderstreept het belang van LOB, omdat dat vrijwel de enige manier blijkt te zijn om studiekeuze te beïnvloeden. Financiële prikkels werken niet tot zeer beperkt. Daarnaast laat het onderzoek duidelijk zien welke aspecten door studiekeuzers belangrijk gevonden worden in hun keuze, en waar LOB zich waarschijnlijk het meest effectief op kan richten. Met name het beeld van de inhoud van de studie en het latere beroep spelen een grote rol, veel meer dan kosten, mening van ouders of vrienden of reistijd. Ten slotte presenteert het onderzoek een toegankelijk wetenschappelijk onderbouwd model dat laat zien hoe studiekeuze tot stand komt, wat inzicht kan geven in hoe studiekeuze begeleid kan worden.

LOB ONDERZOEK

